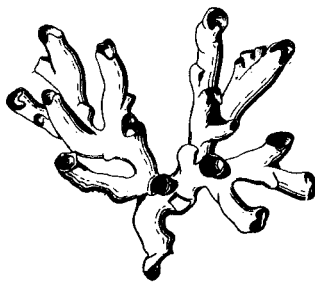

P O L S K A   A K A D E M I A   N A U K
Z A K Ł A D   P A L E O Z O O L O G I I

A C T A
P A L A E O N T O L O G I C A
P O L O N I C A

Vol. III

Nos. 1

P A Ń S T W O W E   W Y D A W N I C T W O   N A U K O W E
W A R S Z A W A
1 9 5 8

TERESA CZYŻEWSKA

DWA ZĘBY NOSOROŻCA *DICERORHINUS* Z BREKCIJ KOSTNEJ
Z WĘŻÓW KOŁO DZIAŁOSZYNAStudia nad trzeciorzędową fauną brekcji kostnej w miejscowości
Węże koło Działoszyna

CZĘŚĆ IX *

Streszczenie. — Autorka opisuje dwa niepełne przedtrzonowe zęby mleczne (D^2 i D^3) nosorożca, wydobyte z brekcji kostnej we wsi Węże koło Działoszyna. Nosorożec z Wężów zostaje określony jako *Dicerorhinus megarhinus* (Christol, 1835).

WSTĘP

Brekcja kostna z Wężów koło Działoszyna, odkryta w 1933 r. (J. Samsonowicz, 1934), dostarczyła bogatej i różnorodnej fauny, dotychczas opracowanej tylko częściowo. Szereg form opisał J. Stach (Carnivora — 1951, 1953, 1954, 1957) oraz M. Młynarski (Reptilia — 1953, 1955, 1956). Poznane dotychczas gatunki stanowią zaledwie część bogatego zespołu, w skład którego wchodzi także liczne ssaki kopytne, z wyraźną przewagą parzystokopytnych (Artiodactyla); w zespole tym nieparzystokopytne (Perissodactyla) są raczej rzadkie. Dlatego też znalezienie dwu zębów nosorożca zasługuje na uwagę.

Żęby te zostały wydobyte z ułamków skały o zabarwieniu czerwonym, leżącej w górnych partiach wypełniających lej krasowy w wapieniu jurajskim (brekcja czerwona — według terminologii Samsonowicza, 1934).

Oba okazy odznaczają się dobrze zachowaną emalią i dentyną. Powierzchnie ułamania mają ostre brzegi, nie noszą żadnych śladów starcia czy obtoczenia. Zabarwienie szkliska jest szaro-niebieskawe, w dolnej części jednego zęba przechodzi w jednolite ciemnowiśniowe, drugi ząb jest ciemnobrunatny. przy czym widać nieregularnie ułożone smugi.

* Części I-V — vide *Acta Geol. Pol.*, vol. II-V/1952-55; części VI-VIII — *Acta Palaeont. Pol.*, vol. I-II/1956-57.

Oba okazy zębów nosorożca znajdują się w zbiorach Zakładu Paleozoologii Uniwersytetu Wrocławskiego.

*

Zęby górnej szczęki nosorożca mają charakterystyczną zasadniczą budowę (fig. 1), która zmienia się u poszczególnych gatunków tylko w szczegółach. Przy opisywaniu ich posługuję się terminologią używaną głównie przez H. F. Osborna (1898) oraz F. H. Van der Maarela (1932).

Ząb trzonowy górnej szczęki nosorożca jest typu jarzmowego (lofodontowego) tzn. posiada jarzmo przednie (protolophus) powstałe z połączenia guzków protokonu i parakonu, jarzmo tylne (metalophus) powstałe z połączenia guzków metakonu i hypokonu, oraz jarzmo zewnętrzne (ectolophus) powstałe z połączenia guzków parakonu i metakonu.

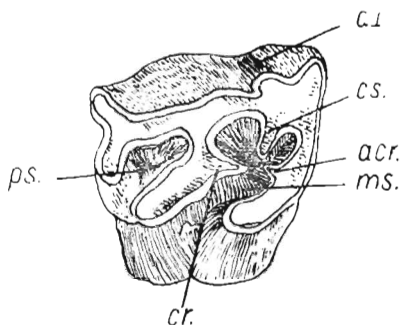

Fig. 1. — Schematyczny rysunek zęba z górnej szczęki nosorożca; *acr.* antekroszet, *cr.* kroszet, *cs.* krysta, *c. I* żebro przednie, *ms.* medisinus, *ps.* postsinus.

Jarzma z trzech stron obejmują wgłębienie poprzeczne (medisinus). Szerokość i głębokość jego jest zmienna u różnych gatunków. Do wnętrza tego wgłębienia mogą przenikać pojedyncze lub rozwidlane blaszki dentyny i emalii, mianowicie: od tylnego jarzma tzw. kroszet¹ (crochet), od przedniego jarzma — antekroszet (antecrochet), od zewnętrznego jarzma — krysta (crista). O ile blaszki te są dostatecznie długie i grube.

łączą się u nasady, wskutek czego — w miarę ścierania się zęba — odstawiają się jeden lub dwa dołki (fossettes), pochodzące z podziału wgłębienia poprzecznego.

Jarzmo tylne zwykle jest z tyłu mniej lub więcej wklęsnięte, tworząc zagłębienie wysłane emalią. Zagłębienie to u niektórych nosorożców jest otwarte ku tyłowi, u innych może być zamknięte ścianką emalii i dentyny. W tym ostatnim przypadku na skutek ścierania się zęba powstaje tylne wgłębienie (postsinus), otoczone emalią i dentyną.

Na ściance zewnętrznej widoczne są najczęściej dwa pionowe fałdy, tzw. żebra (costae), przednie i tylne. Guzki mogą się zaznaczać na górnych krawędziach niestartej korony w postaci ostrych szczytów, lub też krawędzie są mniej więcej wyrównane. U podstawy korony, szczególnie

¹ Ze względu na brak terminów polskich, stosuję w formie spolszczonej terminy używane dość powszechnie.

od strony przedniej, widać otoczkę (cingulum) w postaci wałeczka lub szeregu guzków. Wyraźne i grube cingulum charakteryzuje zęby pierwotnych nosorożców.

OPIS ZĘBÓW²

(pl. I)

Oba zęby znalezione we wsi Węże należą do uzębienia mlecznego, gdyż odznaczają się bardzo cienką emalią korony i cienką blaszką ułamanych korzeni oraz mają małe wymiary, zgodne z wymiarami zębów mlecznych nosorożców występujących w pliocenie i plejstocenie Europy (p. tabela na str. 53). Wykazują one też duże podobieństwo do zębów młodego *Diceros bicornis*.

Są to: drugi ząb mleczny z lewej górnej szczęki (D²) i trzeci ząb mleczny z prawej górnej szczęki (D³). Zarówno ze względu na zbliżone wymiary, jak i podobny stopień zużycia (zęby niestarte), należy przypuszczać, że pochodziły one od jednego osobnika.

Szczegółowa budowa tych fragmentów jest następująca.

D² przedstawia w całości oderwaną blaszkę emalii i dentyny, tworzącą ściankę zewnętrzną. Długość tego fragmentu wynosi 37,5 mm, wysokość korony 28,5 mm. Na ściance zewnętrznej przebiega skośnie dość wydatne żebro, którego węższy koniec leży mniej więcej w środku górnej krawędzi ścianki, a szersza podstawa jest przesunięta bardziej ku przedniemu brzegowi u nasady korony. Powstałe w ten sposób części, przednia i tylna, są lekko wypukłe i mają powierzchnię niepofałdowaną. W miejscu, gdzie zaczyna się tylny brzeg zęba, na powierzchni emalii widać zewnętrzny koniec tylnej otoczki (cingulum). Górna krawędź korony jest łagodnie łukowato wygięta i nie wykazuje śladów starcia.

Z zęba D³ zachowało się jarzmo zewnętrzne i około połowy jarzma przedniego oraz początkowa część tylnego. Największa długość zewnętrzna korony wynosi około 44 mm (zewnętrzna tylna krawędź jest trochę uszkodzona), a największa wysokość korony — 32,3 mm.

Na ściance zewnętrznej znajdują się dwa żebra, odpowiadające dwu zewnętrznym guzkom korony. Przednie, silniej rozwinięte, jest skierowane ku tyłowi i bardziej na zewnątrz (patrzac od powierzchni trącej korony); tylne biegnie prawie prostopadle do podstawy korony, a jego koniec górny jest przesunięty nieco ku środkowi, przez co tylna część ścianki jest jakby lekko przegięta do wnętrza w porównaniu z częścią przednią. W całości jednak ścianka zewnętrzna nachyla się tylko lekko ku środkowi. korona więc nie mogła być zbyt wąska ku górze.

² Zęby opisuję w położeniu morfologicznym, tzn. powierzchnią trącą skierowane są one ku górze.

Krawędź przednio-zewnętrzna jest łukowato zaokrąglona i wystaje dość daleko ku przodowi. Z zachowanego fragmentu jarzma przedniego widać, że początkowo zwężone, biegnie ono prostopadle od jarzma zewnętrznego, w dalszej zaś części rozszerza się i wygina ku tyłowi. U podstawy jego, tzn. na przedniej ścianie zęba, widać otoczkę ze szkliwa (cingulum). Ząb ten nie wykazuje żadnych śladów starcia, górny brzeg korony tworzy ostrą krawędź, wygiętą na ścianie zewnętrznej w dwa szczyty, odpowiadające guzkom zewnętrznym.

Na wysokości szczytu metakonu odchodzi od jarzma zewnętrznego jarzmo tylne. Musiało ono być ustawione co najmniej tak skośnie, jak jarzmo przednie. W tym miejscu widać także nasadę kroszetu. Kroszet w stosunku do jarzma jest ustawiony pod kątem rozwartym; jest on dość długi, sięga bowiem prawie do jarzma przedniego, lecz się z nim nie łączy nawet we wnętrzu wgłębienia poprzecznego. Nadto widoczna jest także krysta w postaci niewielkiej blaszki; dotyka ona tylko kroszetu, ale nie zrasta się z nim. Pomiedzy krystą a kroszetem jest ślad jeszcze jednej ułamanej małej blaszki szkliwa.

W tyle za metalofem zachowała się część zewnętrzna tylnego wgłębienia (postsinus); było ono prawdopodobnie zamknięte od zewnątrz, ponieważ występuje tu krawędź emalii, która najpewniej tworzyła w dalszym ciągu barierkę z emalii i dentyny. Pod metakonem widać część korzenia.

Wgłębienia poprzeczne i tylne nie są głębokie, dno ich leży bowiem powyżej dolnej krawędzi emalii, występującej na ścianie przedniej. Wgłębienia wydają się niezbyt szerokie i otoczone są stromymi ściankami.

Oba zęby — D^2 i D^3 — mają emalię cienką, grubości około 0.5 mm, o powierzchni gładkiej; pod lupą można dostrzec delikatne rowki o przebiegu prawie równoległym.

USTALENIE PRZYNALEŻNOŚCI GATUNKOWEJ NOSOROŻCA Z WĘŻÓW

Dotychczasowe badania fauny, wypreparowanej z brekcji kostnej z Wężów, zdają się wskazywać na jej wiek plioceniński³. Należy więc brać pod uwagę głównie nosorożce znane z tego okresu i ewentualnie z plejstocenu. Są to przedstawiciele przede wszystkim podrodziny *Dicerorhininae*, z trzema gatunkami rodzaju *Dicerorhinus*⁴, a mianowicie:

1) *Dicerorhinus megarhinus* (Christol, 1835), charakterystyczny szczególnie dla dolnego pliocenu;

³ Prof. J. Stach w pracy z 1957 r. (p. 12) porównuje faunę drapieźników z Wężów z kopalną fauną z Montpellier. Wiek szczątków *Agriotherium intermedium*, występującego w Wężach, uważa za środkowo-plioceniński.

⁴ Nazwa rodzaju według E. Wüsta. 1922.

Tabela porównawcza wymiarów zębów D^2 i D^3 nosorożca z Wężów z innymi gatunkami nosorożców (w mm)

A comparison of the dimensions of D^2 and D^3 of the rhinoceros from Węże with those in other species of rhinoceroses (in mm)

Gatunek — Species	Długość zewnętrzna największa Maximum outer length		Wysokość korony największa Maximum height of crown	
	D^2	D^3	D^2	D^3
<i>Dicerorhinus megarhinus</i> (Węże k. Działoszyna)	37,5	44,0	28,5	32,3
<i>Diceros bicornis</i> juv. (Uniw. Wrocławski)	39,3	44,3	30,2	33,9
<i>Dicerorhinus megarhinus</i> (H. Falconer, 1868, t. II. p. 373, pl. 32, fig. 7)		45,7	—	—
<i>Dicerorhinus etruscus</i> (H. Falconer, 1868. p. 358)	38,1	45,7	—	—
<i>Dicerorhinus etruscus</i> (J. Viret, 1954. pl. 26)	36,0	42,0	—	—
<i>Dicerorhinus etruscus</i> (J. Viret, 1954)	33,2	36,5	—	—
<i>Dicerorhinus etruscus</i> * (H. Schroeder, 1903, p. 36)	35,0	42,0	16,0	27,0
<i>Rhinoceros hemitoechus</i> ** (H. Falconer, 1868, pl. 25, fig. 2)	33,2	41,3	—	—
<i>Dicerorhinus mercki</i> * (H. Schroeder, 1903, p. 36)	35,0	43,0	27,0	27,0

* Zęby trochę starte. — Teeth somewhat worn out.

** *Rh. hemitoechus* jest tu synonimem *D. mercki*.

„ „ is here a synonym of „

2) *Dicerorhinus etruscus* (Falconer, 1859), charakterystyczny dla fauny willafranszu i spotykany w pokładach starszego czwartorzędu;

3) *Dicerorhinus mercki* (Jäger, 1841)⁵, plejstoceniński nosorożec ze spółów ciepłolubnych;

⁵ E. Thenius (1955, 1956) przyjmuje pogląd E. Wüsta (1922) i Staescheho (1942, fide Thenius, 1955) oraz innych autorów, że w plejstocenie występuje jeszcze czwarty gatunek — *D. hemitoechus* (Falc.), zbliżony do *D. mercki* i rozwijający się równolegle do *T. antiquitatis*.

4) *Tichorhinus antiquitatis* (Blumenbach, 1803). pospolity w górnym plejstocenie.

Zęby mleczne tych nosorożców są do siebie dość podobne i oznaczenie gatunków na podstawie oddzielnych zębów nasuwa często duże trudności.

Znalezienie w brekcji z Węzów górnoplejstoceniowego *Tichorhinus antiquitatis* wydaje się mało prawdopodobne i gatunek ten można wyłączyć z dalszych rozważań.

Porównałam opisane tu zęby z zębami mlecznymi D^2 należącymi do *Tichorhinus* i stwierdziłam następujące różnice: 1) u *Tichorhinus* nie występuje tylne zebro na ścianie zewnętrznej. 2) wgłębienia poprzeczne i tylne są u niego znacznie głębsze, bo sięgają poniżej dolnej linii emalii korony, 3) oglądana pod lupą emalia wykazuje na powierzchni nieregularne, drobne, faliste bruzdy.

Zęby mleczne *Dicerorhinus mercki* są bardziej podobne do fragmentów pochodzących z Węzów, lecz różnice są dość wyraźne. W. B. Dawkins (1867), porównując *D. mercki* z *D. megarhinus*, twierdzi, że D^2 u *D. mercki* jest stosunkowo mały jeśli chodzi o zewnętrzną długość u podstawy korony. Podaje on średnią pomiaru dla *D. mercki* = 22,9 mm. Ząb z Węzów, mający długość 34,3 mm, różni się pod tym względem bardzo wyraźnie od *D. mercki*. Według M. E. Larteta (1867), wgłębienia poprzeczne i tylne w zębach tego gatunku są stosunkowo głębokie, sięgają bowiem poniżej poziomu emalii na koronie, podobnie jak u *Tichorhinus*, zaś ząb D^3 z Węzów wgłębienia te ma płytsze. H. Falconer (1868) twierdzi, że kroszet w zębach *D. mercki* biegnie od tylnego jarzma pod kątem prostym lub nieco mniejszym. W okazy z Węzów natomiast kroszet jest ustawiony w stosunku do tylnego jarzma pod kątem rozwartym. H. Schroeder (1903) podaje bardzo dokładny opis zębów mlecznych *D. mercki* z Mosbach. Moje okazy w porównaniu z opisem Schroedera nie mają na ścianie zewnętrznej D^2 tylnego zebra i jeszcze jednego pionowego fałdu w tylnej części ścianki; u *D. mercki* zaś w zębie D^3 tylne zebro jest bardzo słabe. ząb z Węzów natomiast ma to zebro wyraźne.

Biorąc te wszystkie dane pod uwagę należy sądzić, że okazy z Węzów nie mogą być zaliczone do *Dicerorhinus mercki*.

Zęby mleczne *D. etruscus* zostały szczegółowo opisane także przez Schroedera (1903). Porównując z tym opisem zęby nosorożca z Węzów można zauważyć, że korony zębów *D. etruscus* są wyraźnie niższe (*D. etruscus*: D^2 = 16 mm, D^3 = 27 mm; Węże: D^2 = 28,5 mm, D^3 = 32,3 mm). Następnie w D^3 u *D. etruscus* występuje silny kroszet, silna krysta i czasem mały antekroszet; na ścianie zewnętrznej zębów D^2 i D^3 w tylnej części widać dwa niskie zebra. U nosorożca z Węzów natomiast krysta jest mała i brak antekroszetu. Również zebra nie występują na tylnej części ścianki zewnętrznej.

Z powodu tych różnic, w szczególności ze względu na dość znaczną różnicę w wysokości korony, uważam, że zęby z Węzów nie należą także do *Dicerorhinus etruscus*.

Zęby *D. megarhinus* są natomiast zbliżone najbardziej do opisywanych przeze mnie fragmentów. Dawkins (1867) podaje wymiary długości u podstawy korony zęba D^2 *D. megarhinus* wynoszące od 34,3 do 38,9 mm. Wymiar ten w zębie D^2 z Węzów wynosi 34,3 mm, czyli zgadza się z minimalną wartością, podaną przez Dawkinsa. Lartet (1867) i Brandt (1877) twierdzą, że zęby *D. megarhinus* odznaczają się emalią o powierzchni gładkiej, z bardzo dużą ilością drobnych prążków, biegnących równolegle obok siebie w kierunku pionowym. Tak właśnie wygląda emalia na obu moich okazach. Lartet (1867) również zwraca uwagę na to, że korony zębów *D. megarhinus* mają wgłębienia płytsze, niż u *D. mercki*, zaś dno wgłębienia poprzecznego i tylnego we fragmencie D^3 z Węzów leży również płytko, bo powyżej dolnej granicy emalii korony.

Falconer podaje opis i rysunek zęba mlecznego *D. megarhinus* (1868, pl. 32, fig. 7), bardzo podobnego do zęba D^3 z Węzów. Zgodność ta dotyczy budowy ścianki zewnętrznej, dość skośnego ustawienia jarzma przedniego i tylnego, jak również ustawienia kroszetu i krysty (krysta jest silniej rozwinięta, niż w D^3 z Węzów). *D. megarhinus* i *D. mercki* odznaczają się stosunkowo wysokimi zębami, co zgodnie podkreślają Schroeder (1903) i Thenius (1956), i tym się różnią od zębów *D. etruscus*; hypsodontowość u *D. mercki* jest jednak silniej zaznaczona. Okazy D^2 i D^3 z Węzów mają korony wyraźnie wyższe, niż *D. etruscus* (wysokość korony *D. etruscus*: $D^2 = 16$ mm, $D^3 = 27$ mm; Węże: $D^2 = 28,5$ mm, $D^3 = 32,3$ mm).

Podsumowując powyższe rozważania, jakkolwiek materiał pochodzący z Węzów jest ubogi, uważam za najbardziej prawdopodobne, że zęby opisane przeze mnie należały do plioceńskiego nosorożca *Dicerorhinus megarhinus*. Za poglądem tym przemawia również występowanie w faunie z Węzów przedstawiciela rodzaju *Agriotherium*, opisanego przez Prof. J. Stacha (1957), który porównuje tę faunę do fauny z Montpellier, gdzie obok *Agriotherium* występuje także, jako forma pospolita, *Dicerorhinus megarhinus*. Należy zaznaczyć, że *D. megarhinus* został opisany również ze stanowisk młodszych, jak Ajnacskő i La Viallette⁶.

Zakład Paleozoologii

Uniwersytetu Wrocławskiego

Wrocław, listopad 1957

⁶ W. O. Dietrich (1953) uważa faunę z Ajnacskő i La Viallette za należącą do dolnego willafranszu.

LITERATURA CYTOWANA — REFERENCES

- BRANDT, J. F. 1877. Versuch einer Monographie der Tichorhinen Nashörner nebst Bemerkungen über *Rhinoceros leptorhinus* Cuv. n. s. w. — *Mém. Acad. Imp. Sci.*, 4, 1-135, St. Pétersbourg.
- CHRISTOL, M. de. 1835. Recherches sur les caractères des grandes espèces de Rhinocéros fossiles. — *Ann. Sci. Nat.*, 2-e sér., 4 (Zool.), 44-112, Paris.
- CUVIER, G. 1835. Recherches sur les ossements fossiles. 4-e éd., 3, 84-186, Paris.
- DAWKINS, W. BOYD. 1867. On the dentition of *Rhinoceros leptorhinus* Owen. — *Quart. J. Geol. Soc.*, 23, 213-227, London.
- 1868. On the dentition of *Rhinoceros etruscus* Falc. — *Ibidem.* 24, 207-218.
- DEPÉRET, CH. 1890. Les animaux pliocènes du Roussillon. — *Mém. Soc. Géol. France*, 3, 68-73, Paris.
- DIETRICH, W. O. 1953. Neue Funde des etruskischen Nashorns in Deutschland und die Frage der Villafranchium-Faunen. — *Geologie*, 6, Berlin.
- FALCONER, H. 1868. Palaeontological Memoirs. 2, 309-402, London.
- LARTET, M. Ed. 1867. Note sur deux têtes de carnassiers fossiles (*Ursus* et *Felis*) et sur quelques débris de *Rhinoceros*, provenant des découvertes faites par M. Bourquignat dans les cavernes du Midi de la France. — *Ann. Sci. Nat.*, 5-e sér., 8, 174-194, Paris.
- LYDEKKER, R. 1886. Catalogue of fossil Mammalia in the British Museum (Natural History). 119-123, London.
- MAAREL, F. H. Van der. 1932. Contribution to the knowledge of the fossil mammalian fauna of Java. — *Wetenschap. Mededeel.*, 15, p. 79, S'Gravenhage.
- MŁYNARSKI, M. 1953. Żółw błotny *Emys orbicularis* (L.) z pliocenu Polski (Pond tortoise *Emys orbicularis* (L.) from the Pliocene of Poland). — *Acta Geol. Pol.*, 3, 4, 545-572, Warszawa.
- 1955. Żółwie z pliocenu Polski (Tortoises from the Pliocene of Poland). — *Ibidem*, 5, 2, 161-214, Consp. 43-62.
- 1956a. On a new species of Emydid-tortoise from the Pliocene of Poland (Nowy gatunek żółwia z pliocenu Polski). — *Acta Palaeont. Pol.*, 1, 2, 153-164, Warszawa.
- 1956b. Lizards from the Pliocene of Poland (Jaszczurki z pliocenu Polski). — *Ibidem*, 1, 2, 135-152.
- OSBORN, H. F. 1898. The extinct Rhinoceroses. — *Mem. Amer. Mus. Nat. Hist.*, 1, 3, 79-121, New York.
- 1900. Phylogeny of the Rhinoceroses of Europe. *Rhinoceros Contributions*, 5. — *Bull. Amer. Mus. Nat. Hist.*, 13, 19, 229-267, New York.
- SAMSONOWICZ, J. 1934. Zjawiska krasowe i trzeciorzędowa brekcja kostna w Węzłach pod Działoszynem (Sur les phénomènes karstiques et la brèche osseuse de Węże près de Działoszyn sur la Warta). — *Zab. Przyr. Nieoż. Ziem R. P. (Monum. Nat. Inanimée Rép. Pol.)*, 3, Warszawa.
- SCHAUB, S. 1943. Die oberpliocäne Säugetierfauna von Senèze (Haute Loire) und ihre verbreitungsgeschichtliche Stellung. — *Ecl. Geol. Helv.*, 36, 2, 270-299, Zürich.
- SCHROEDER, H. 1903. Die Wirbeltiere-Fauna des Mosbacher Sandes. I. Gattung *Rhinoceros*. — *Abh. k. preuss. geol. Landesanst.*, 1-143, Berlin.
- STACH, J. 1951. *Arctomeles pliocaenicus*, nowy rodzaj i gatunek z podrodziny borsukowatych (*Arctomeles pliocaenicus* n. g. & sp. from Węże). — *Acta Geol. Pol.*, 2, 1/2, 129-157, Consp. 51-63, Warszawa.

- 1953. *Ursus wenzensis*, nowy gatunek małego niedźwiedzia plioceńskiego (*Ursus wenzensis*, a new species of small Pliocene bear). — *Ibidem*, 3, 1, 103-136, Consp. 17-24.
- 1954. *Nyctereutes* (Canidae) w pliocenie Polski (*Nyctereutes* (Canidae) in the Pliocene of Poland). — *Ibidem*, 4, 2, 191-206, Consp. 37-41.
- 1957. *Agriotherium intermedium* n. sp. from the Pliocene bone breccia of Węże (*Agriotherium intermedium* n. sp. z plioceńskiej brekcji kostnej, wydobytej w miejscowości Węże w Polsce). — *Acta Palaeont. Pol.*, 2, 1, 1-17. Warszawa.
- THENIUS, E. 1955. Die Verknöcherung der Nasenscheidewand bei Rhinocerotiden und ihr systematischer Wert. — *Schweiz. Palaeont. Abh.*, 71, 1-18, Basel.
- 1956. Neue Wirbeltierfunde aus dem Ältest-Pleistozän von Nieder-Österreich. — *Jb. Geol. Bundesanst.*, 99, 2, Wien.
- TROUËSSART, E. L. 1898/99. *Catalogus Mammalium tam viventium quam fossilium*. N. ed., 2, 747-759, Berolini.
- VIRET, J. 1954. Le loess à bancs durcis de St. Vallier (Drôme) et sa faune de mammifères villafranchiens. — *N. Arch. Mus. Hist. Nat.*, 4, 153-163, Lyon.
- WEBER, M. 1928. *Die Säugetiere*. 2, 661-673, Jena.
- WÜST, E. 1922. Beiträge zur Kenntnis der diluvialen Nashörner Europas. — *Cbl. Min. etc.* 641-656+680-688, Stuttgart.

TERESA CZYZEWSKA

TWO TEETH OF *DICERORHINUS* FROM THE BONE BRECCIA AT WĘŻE
NEAR DZIAŁOSZYN (POLAND)

Summary

The described fragmentary milk teeth D^2 and D^3 of a rhinoceros collected from the bone breccia at Węże near Działoszyn display the following characteristic features: 1) occurrence of conspicuous ribs in the outer wall, 2) relatively great height of crown, 3) shallow medisinus and postsinus, 4) presence of a strongly developed crochet placed at an obtuse angle to the metaloph, also that of a minute crista blade not joint to the crochet; 5) extreme thinness of enamel showing a nearly even surface covered by very fine, vertical striae only.

The writer believes that the mentioned fragments are most probably referable to *Dicerorhinus megarhinus* (Christol, 1835). The occurrence of *D. megarhinus* within the Węże bone breccia agrees with the information published in J. Stach's paper (1957). That author has described from Węże, among others, also some teeth belonging to a representative of genus *Agriotherium* and he considers the Węże fauna as bearing resemblances to the Montpellier fauna.

EXPLANATION OF FIGURES

Fig. 1 (p. 50)

Schematic drawing of a superior molar of the described rhinoceros; *acr.* antecrochet, *cr.* crochet, *cs.* crista, *c. I* anterior costa, *ms.* medisinus, *ps.* postsinus.

Pl. I

Two premolars of *Dicerorhinus* from the bone breccia of Weże

Fig. 1. Right milk premolar D³. *a* outside view, *b* anterior view, *c* crown view.

Fig. 2. Left milk premolar D². outside view.

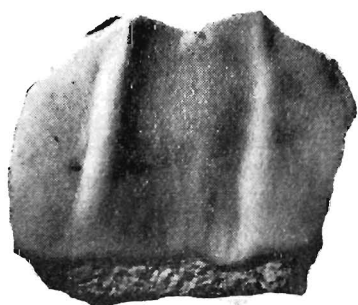

ТЕРЕСА ЧИЖЕВСКА

ДВА ЗУБА НОСОРОГА *DICERORHINUS* ИЗ КОСТНОЙ БРЕКЧИИ
В ВЕНЖАХ ОКОЛО ДЗЯЛОШИНА (ПОЛЬША)

Резюме

Описанные фрагменты молочных зубов D² и D³ носорога из костной брекчии в Венжах около Дзялошина отличаются, между прочим, относительно высокой коронкой и почти совершенно гладкой поверхностью темной эмали, снабженной только мелкими вертикальными ребрышками-полосками. Установлено, что зубы эти представляют останки *Dicerorhinus megarhinus* (Christol, 1835). Наличие *D. megarhinus* в брекчии из местности Венже находится в полном соответствии с результатом работ Я. Стаха (J. Stach, 1957), который описал из этого местонахождения зубы *Agriotherium*, и считает, что фауна из местности Венже сходна с фауной из Монпелье (Montpellier) в Франции.

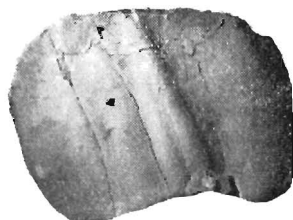
1a

1b

1c

2

Dwa zęby mleczne *Dicerorhinus* z brekeji kostnej z Węzów

Fig. 1. Prawy mleczny przedtrzonowiec D^3 , widziany a od strony zewnętrznej, b od przodu, c od powierzchni trącej.

Fig. 2. Lewy mleczny przedtrzonowiec D^2 , widziany od strony zewnętrznej.